

1964
5

HALIL DENİZ

13584

759 956

MSGS
Açık Erişim Sanat Arşivi

M.S. Güzel Sanatlar Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

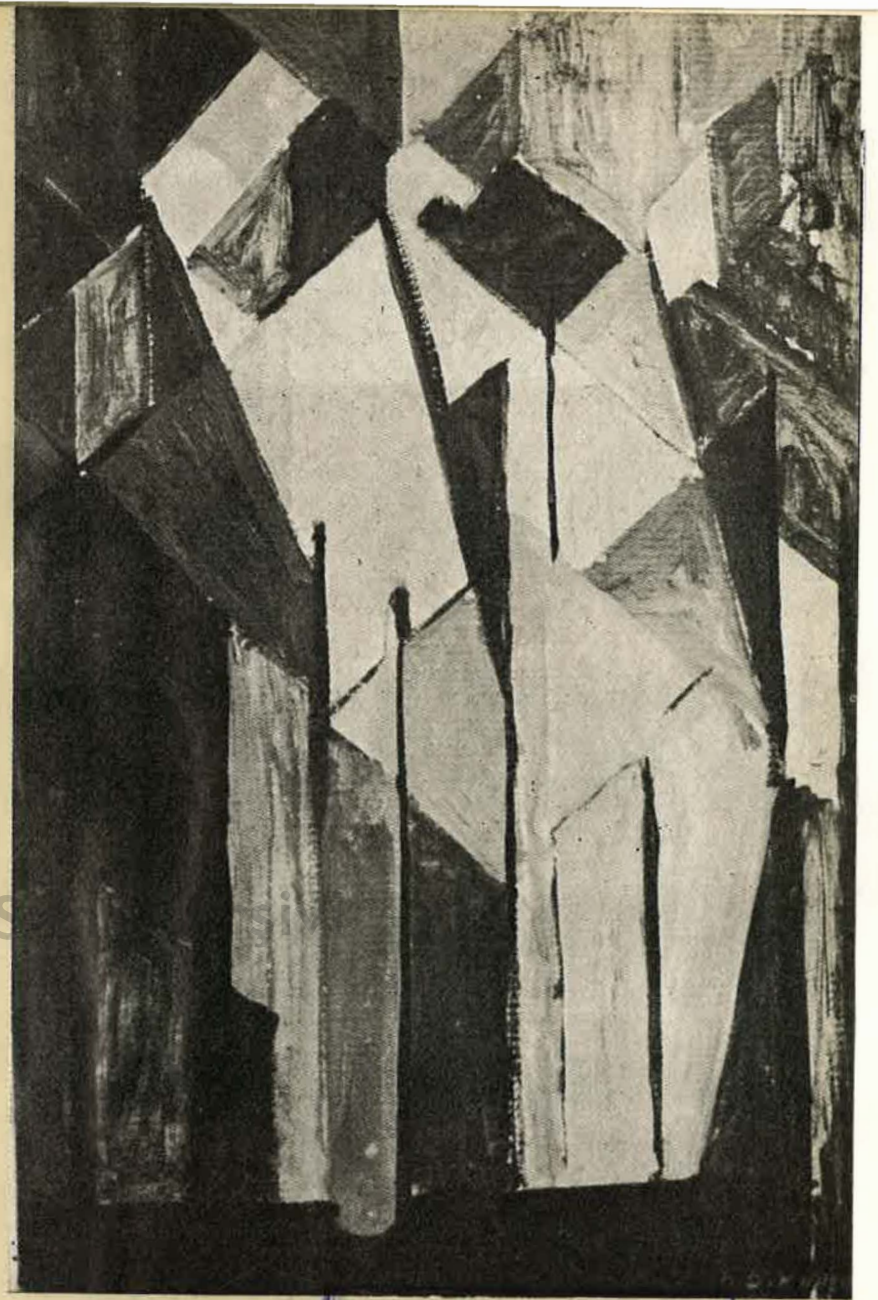
0012016
255.07.02.01.06.00/07/0012016

MSÜ
1964

MSGSÜ
Açık Bilim S

Mimar Sinan Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi
Demirbaş No. 012016
Konu No. :

HALİL DİKMEN

012016

GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ 28 ARALIK 1964

759/9595 Dikmen, Halil

HAL

HALİL
DİKMEN
1906 - 1964

Memleketimizin tanınmış ressamlarından olan Halil Dikmen 1906 da İstanbul'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini müteakip Güzel Sanatlar Akademisine girmiş, Akademi İbrahim Çallı ve Hikmet Onat atölyelerinde yetişmiştir. 1927 de Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünü birincilikle bitirince Fransa'ya gönderilmiştir. Paris'te Academie Julien de Albert Lorence'den ders görmüş, sonra da Andre Lhote atölyesinde çalışmış ve 1931 de yurda dönmüştür. Avrupa'daki öğreniminin bir devamı halinde Almanya, Avusturya ve İtalya'ya geziler yapmış ve bu inceleme gezisi 6 ay sürmüştür.

Kayseri Lisesi resim öğretilenliği ile meslek hayatına atılan Halil Dikmen 6 sene Kayseri'de, kısa bir müddet de Galatasaray Lisesi öğretilenliğinde bulunmuştur.

1937 senesinde Atatürk tarafından kurulması emredilen Resim ve Heykel Müzesine ilk müdür olarak tayin edilmiş, böylece müzenin kuruluşu gibi ağır bir işi başardıktan sonra 24 sene bilfiil müdürlüğünü yapmak suretiyle müzenin bugünkü haline gelmesine büyük emekler harcamıştır. Ayrıca İzmir resim galerisinin geliştirilmesinde de emeği geçmiştir. Resim ve Heykel müzesi müdürü iken 1949 yılından itibaren bir taraftan da Akademi'de resim galerisi öğretilenliği etmiştir.

Halil Dikmen'in en son vazifesi Millî Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü idi. 1961 de bu vazifeye tayininden bir sene sonra sıhhati tehlikeli şekilde bozulmuş, fakat ondaki samimi hizmet duygusu onu yine yorucu çalışmalarının başına koşturmuştur. Daima bir şeyler yapabilmek arzusu ile çırpınan Halil Dikmen nihayet 17 Ekim 1964 Cumartesi günü, Ankara'da vazifesi başında geçirdiği bir kalp krizi sonunda hayata veda etmiştir.

Vazifesi başında son nefesini vermiş olan Halil Dikmen hakikaten çok taraflı bir değer, kısacası cidden bir insan-ı kâmil idi. Çalışkan bir idareci olduğu kadar usta ve değerli bir sanatçı hüviyeti taşıyordu. Resim alanında çok uzun müddet klâsik geleneklere sâdik kaldıktan sonra son zamanlarda geometrik formlara ve ışık-gölge kompozisyonlarına önem vermiştir. Non-figüratif araştırmalar yapan sanatçı Dikmen, 1954 den sonra doğrudan doğruya soyut anlayışta eserler vermeye başlamıştır.

Halil Dikmen bir çok sergilere iştirak ederek dereceler almıştı. (D) grubunun sergileri ile Devlet Sergilerine katıldığı gibi memleket dışında da eserleri sergilenmiştir. 1929 da Salon d'Automne'da resimlerini sergileyen Halil Dikmen 1946 da UNESCO, 1949 Amsterdam, 1950 Şikago, 1955 Atina, 1958 Edinburg, 1949 Kıbrıs sergilerine eser vermiş ve Venedik Biennale'ine de iştirak etmiştir.

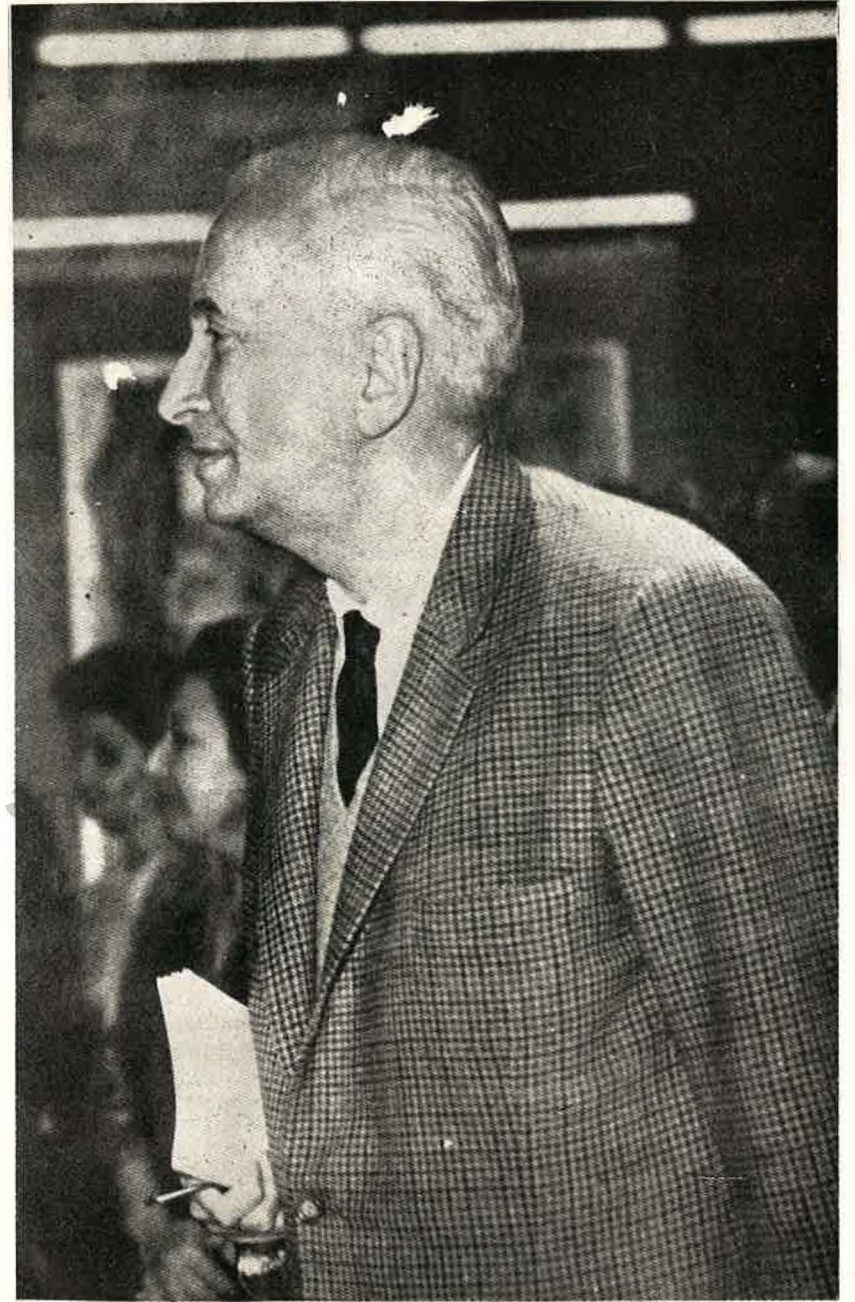
Ayrıca Halk partisi yurt gezileri birinci armağanını kazanmış bulunuyordu.

Zengin kültür sahibi olan Halil Dikmen'in ressamlıktan başka bir de klâsik Türk Müziğine derinlemesine vakıf olma tarafı vardı. Kendisi memleketimizin son ney üstadı idi ve bu sahada da talebe yetiştirmişti. Paris'te bulunduğu sırada 1929 da Gulmet müzesinde Oryantalistler huzurunda ney ile izahlı bir müzik konuşması yaparak ilgi ve takdir toplamıştı. Klâsik Türk Müziğine yukarıya rağmen kendisi çok sesli Batı Müziği taraftarıydı.

Kültür zenginliği, onun sanat görüşüne gayet tabii olarak tesir etmekten hâli kalmamaktaydı. Nitekim o, günümüz sanatıyla ilgili görüşlerini şöyle açıklıyordu :

« Şanaın bilgisiz bir içten geliş olmadığına inanıyorum. Acelelikten doğan gözüküşlerin üslup olmadığını belirtmek isterim. Üslup temiz bir biçim duygusunun bilgili örülmesinden doğacaktır.»

Mustafa CEZAR

Güzel Sanatlar Akademisi
Kütüphanesi

Kütüph. Sıra No. 759.956

D. B. No.

13584/2

Halil Dikmen

Geçenlerde, Halil Dikmen'in sergisini hazırlamak için Resim ve Heykel müzesinin depolarında, arşivlerinde yaptığımız araştırmada bir sanatçı için genç sayılacak yaşta aramızdan ayrılan arkadaşın görmediğimiz tabloları, taslakları, etütleri meydana çıktı.

Paristeki çalışma devresine bağlı desenler, krokiler özellikle dikkatimizi çekti, ilgimizi uyandırdı. Halil Dikmen'in bütünü, sanatçı mizacı, sevgileri, tasalarıyla bu desen ve krokilerin bulunduğu yeşil kaplı cilbentlerde yatıyordu. Montparnasse atölyelerinde çıplak modellerden, Louvre'da eski resamlardan, ya da röprodüksiyonlardan yaptığı yüzlerce desene bakarak Halil Dikmen'in sanat problemlerini derinlemesine deşen kaygılarına bir kere daha şahit olduk.

Çoğumuz, Devlet sergilerine gönderdiği büyük kompozisyonlara bakıp onu « akademik » bir ressam saymıştık. Son yıllardaki soyut araştırmaları bir yana, klâsik kurallara bağlılığı, eski büyük ressamları candan sevişi bu yargıyı doğurmuştu. Oysa Halil, klâsizm özlemini gücü yettiği kadar gıdirmeye çalışmaktan başka bir şey yapmamıştı. « Akademik » oldu ise kimi zaman, bu tutumunu, gerçekleştirmediği bir klâsizm olarak kabul etmek daha doğru olacak.

1906 da İstanbul'da doğmuştu. 1924-25 yılları arası çalıştığı Sanayi - Nefise'de, Çalı İbrahim atölyesinde, çocuk dedirtecek kadar genç, taptaze bir görünüşü vardı. İstanbul'un müslüman mahallelerinde, geleneklere bağlı allelerde doğan çocukların saf, temiz, dürüst, efendi hali vardı. Uzun boylu, incecikti, başı hafiften sağa eğikti, tatlı, müzikal bir sesi vardı. Atölyede onun müzik yönünü ancak bu sesinden biliyorduk. Oysa ressam olduğu kadar müzisyen imiş, ney çalarmış, o gencecik yaşında « Alaturka » nın, hele mistik müziğimizin olgun bir bilgini imiş.

1924 de bir grup genç ressamla Parise geldiği zaman ney'ini ve Hamparsum notalarını da getirmişti. Otel odasında Dede Efeninin bestelerini üflüyordu ama Colonne'un, Lamoureux'nün klâsik müzik konserlerine de devamlı gidiyordu. Onun müzikte olsun, resimde olsun bu eskiye hasreti, eski sanatçılar üstüne eğiliş içtenliğe, haslığa, güçlüğe, çetin çalışmalara hevesinden geliyordu. Güç eserleri, uzun sabır, çaba ürünü eserleri seviyordu. Bu güç eğiliş en önemsiz krokilerinde bile belli idi.

Louvre müzesini gezerken apayrı bir tutumu vardı büyük tablolar karşısında. Renklerden fazla kompozisyonlarına —istiflerine— özellikle de ışık-gölge tertiplerine önem verir, onları inceledi. Ama ezbere bir inceleme değildi bu : kroki defterine taslaklar çizer, Tiziano'nun, Tintoretto'nun, Raphael'in, Leonardo'nun bir tabloda ışık-gölge oyunlarını nasıl tertiplediklerini not ederdi.

Tabloda renkten fazla desene, desenden fazla da ışık-gölge kombinezonlarına eğilimi son yıllara kadar süregelmışti. Ünlü eserlerinden « Cephane Taşıyanlar » da, « Balıkçılar » da, « Fındık Tophyanlar » da ışıklarla gölgelerin ustaca dağılımı görüyoruz. Bu amacına varmak için pek iyi bildiği klâsik « reçete » lere baş vurduğu da olurdu : tabloyu ilkin koyudan açığa griler, ya da toprak renkleriyle örter « valör » dediğimiz açık koyulu ton kıymetleri böylece dağıtıldıktan sonra bir kaç hafta kuruyan tabloyu hafif hafif renklendirirdi. Rönesans ustalarının sık sık uyguladıkları bir teknikti bu.

NON - Figüratif araştırmalara ancak son yıllarda başlamıştı. Figüratif bir klâsizm tutkun bir ressam için belki gerekli bir kaygı değildi bu. Figürlü resimde amacına ulaşmıştı. Bu yolda daha çalışmak, daha olgun eserler vermek gerekliydi onun için belki. Ama çağın gidişine kapılmamak, ben de deneyim şu türleri dememek güçtü. Ne var ki soyut araştırmalarda da klâsizm belli idi. Ben yuvarlaklarında spirallerinde, sinüsoidlerinde Leonardo da Vinci'yi görür gibi olurum. Leonardo'da, deniz, dalga, bulut ve toprak etütlerinde soyut bir görüşü apaçık canlandırmıştı. Hele dalgalarda Çin sanatının etkilerini belli ediyordu. Halil Dikmen'in kroki cilbentlerinden siltize edilmiş dalga resimleri, dalgaları hatırlatan bir takım helezon sistemleri çıktı. Öteki soyut denemelerinde de rastgele çizilmiş bir taslağa rastlamak mümkün olmadı.

Şu halde Dikmen'deki klâsik ruh, hangi türe baş vurursa vursun en önce kendini gösteren özellikti.

1928-30 yıllarının Türkiye için çetin şartları, Avrupadan dönen genç sanatçılara İstanbul'da, ya da Anadolu'da resim öğretmenliğinden başka bir imkân sağhyamıyordu. Böylelikle devletin büyük masraflara katlanarak yıllarca Avrupa akademilerinde, usta atölyelerinde okuttuğu elemanlar, orta öğretimde resim pedagojisinden habersiz, Anadolu'nun bir yerinde, sanat çevrelerinden uzak, faydasız bir çabaya zorlanıyordu.

Pariste Paul-Albert Laurens'la, André Lhote'la resim sanatının çetin problemlerini çözmeye çalışmış Halil Dikmen Kayseri okullarından birine öğretmen olarak gönderildi. Halil yıllarca Kayseri'de kaldı, Kayseriye gömüldü. Ney'i ve paletiyle o devir Kayseri'sinin

Portakal toplayanlar 134X240 Cm. Yağlıboya 1959

sessizliğine verdi kendini. Verilen ödevi —ne kadar nankör olursa olsun— en önemsiz ayrıntılarına kadar yerine getirmek, bütün benliğiyle ona sarılmak huyunu Kayseri'de de göstermeye başla-
mıştı.

Güzel Sanatlar Akademisinin 1936-37 arası yeni kadrolarla çalışmaya başlamasına kadar Halil Dikmen'den ses çıkmamıştı. Cevheri Akademiye gelmesi, az sonra da Resim ve Heykel müzesine müdür atanmasıyla başladı denebilir.

Halil, 1937 den Genel Müdür atandığı tarihe, 1961 e kadar Dolmabahçe sarayının Velihaht dairesinde kurulu müzesinin yöneticiliğini yürüttü. Halil'i orada, o müdürlük sıralarında görmiyen, onun kimseninkine benzemiyen titizliğini, kılı kırk yararcasına ödevine sarılığını anhyamaz. Her sabah, gardiyanlardan bile önce müzeye gelir, yukarı çıkar, bütün salonları bir bir gezerdi. Eğrilmiş, ya da az olsun çarpılmış tabloları düzeltir, hizalardı. Koridorlardaki sessiz dolaşması, en önemsiz bir unutkanlığın, bir ihmalin, bir toz birikintisinin, aralık kalmış bir pencerenin, bir kibrit çöpünün, iyi kapanmamış bir kapının, tetikte bir gözün bile takılamayacağı kadar görünmez bir aksaklığın peşinde idi. Matematik.

geometrik bir kesinlikle her şey yerli yerinde, her gardiyan kendi köşesinde olmalıydı.

Müzeye gelince onu bürosunun arkasında bulurdunuz mutlak. Konukseverdi. İşi de olsa o pek tatlı gülümsemesiyle karşılardı sizi. Ali efendi çağırır : « Şu ihvâni-ba-sefâ'ya birer demli çay yap bakalım » derdi. Cümle başlarında «Mirim», «Sultanım», «Canım efendim» gibi, oturduğu sarayının süslemelerine, üslubuna yakışır, onlara denk sözler kullanmasını severdi. Müzenin kapalı bulunduğu günlerde, bürosunun çevresine halkalanmış dostlarına hiç nazlanmadan ney çalardı. Ve bu, hele anlıyan ve sevenlere, gerçek bir ney ziyafeti idi.

Onu bir gün sarayından, her sabah gelirken, her akşam giderken bir bir salonlarını gezip tabloları gözden geçirdiği sarayından, Akademideki atölyesinden aldılar, Ankara'ya, Genel Müdürlük odasına götürdüler. Halil Dikmen burada beklenmedik mucizeyi yarattı : yıllar yılı saraydaki bürosundan Boğazın mavi sularını seyretmiş, boş zamanlarında ney üflemiş, rahat rahat yazı yazmış bu adam o mistik havasından sıyrılıp en çetin problemleri çözebilen ideal bir yönetici olabildi.

Ankara'daki büroda onu Güzel Sanatlar Akademisinin, Konservatuvarın, Orkestranın, kurulacak yeni galerilerin, konser salonunun, Avrupa sergilerinin, tasarlanacak kanunların, öğretmen ve öğrencilerinin bin bir meselesi bekliyordu. Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünün başarması gereken büyük işlerle hiç de denk olmıyan daracak kadrosu başında Halil Dikmen, dudagında o tatlı gülümsemeyi eksik etmeden, yıllardır çözümünü beklediğimiz problemlerin bir kısmını yok etmesini bilmmişti. Avrupa sergilerine daha kolaylıkla katılıyorduk. Oraya temsilci göndermek bunaltıcı güçlüklerden kurtulmuştu. Sanatçı, bir sergiyi Amerikaya kadar götürebiliyordu. İllerin bir kaçında atölyeler, küçük galeriler açıldı. İstanbul'daki Resim ve Heykel müzesi yıllardır beklediği ödeneklerle onarıldı, büyüdü, yeni eserler satın alarak koleksiyonlarını zenginleştirdi. Ve nihayet, Halil Dikmen'in en büyük başarısı, Ankara güzel bir konser salonuna kavuştu.

Bu başarıları Halil Dikmen sağlığını kaybederek ödedi. Varlığı tehlikede, aylarca sanatoryomda yattı. İyileşince, daha doğrusu iyileşir görününce sevenlerinin ısrarlarına kulak asmayarak ödevine döndü. Eski tempoyla, çoğu zaman gece yarısına kadar çalışmaya devam etti.

Yıpranmış vücut bu insanüstü çabaya daha fazla dayanamazdı. 17 Ekim Cumartesi günü saat 15 te, Ankara'daki Genel Müdürlük bürosunda fenalık geçiren Halil Dikmen, kaldırıldığı hastanede gece 22 de, bir kalb krizi sonucunda hayata gözlerini yumdu. Elli sekiz yaşındaydı.

Nurullah BERK

MSGSÜ

Açık Bilim Sanat Arşivi

Halil'le yakın arkadaşlığımız Paris'te başladı. Mlle Ponce'un pansiyonunda bir süre beraber kaldık. Halil gittiği şeye takılır, kendini verirdi. Girdiği yere bağlanan adamdı. Ve onu oradan sökmek çok zordu. Mlle. Ponce'un pansiyonundan üç yıl ayrılmadı. Devamlı olarak yemeklerini St. Michel'deki bir lokantada yerdı. A. Laurens'ten A. Lhote atölyesine geçmeside epey zor oldu.

Halil'in sanatını şöyle tanıırım. Avrupa'ya gitmeden önce Müstakil Ressamlar birliğini kurmuşlardı. O zamanki bir peyzajında gayet renkliydi. Avrupa İmtihanı resminde de öyle. André Lhote'da bir ara renkci iken valörcü oldu. Almanya ve İtalya seyahatinden sonra eser tahliline yöneldi. Dönüşünde valörcü ve Akademik bir çalışma içindeydi. 1947 deki soyut denemelerinde yine İtalyan ve Fransız sanatı etkisinden kurtulan florya Halil'le karşılaşırız.

Genel Müdürlüğü bilhassa yapıcıydı. Dış münasebetlerdeki sergileri resmî sergi komiseri gitmesi onun gayretleriyle mümkün oldu. Önceki yıllarda sergi komiseri olarak genel müdürlerin gitmesine karşılık Halil hiç gitmedi. Anadolu sanat galerileri, yayınlar, müzeler, konser salonu hep onun ülkücü çalışmasının ürünüdür. Yumuşak adamdı, uzlaştıracıydı. Fakat fikrinden fedakârlık ederek değilde onu cesaretle savunarak ve sükûnetle ikna ederek kabul ettirirdi.

Genel Müdürlükten bıkmıştı. Fakat yaptığı işi iyi yapmak azmi onu vazgeçirtmedi ve sonunda kan kustu tabii.

Kör ölür, badem gözlü olur hikâyesi gibi bunlar Halil'in arkasından söylenmiş sözler değildir. Çünkü Halil için kim ne söylerse iyi söyler.

Zühtü MÜRİDOĞLU

Kadın portresi 46X33 Cm. Yağlıboya

Halil Dikmen'i Sanayli Nefiseye girdiğimde tanıdım. Hikmet Onat'ın galerisinde buluştuk. Halil'in dayısı Harbiye nezaretinde görevli bir askerdı. Bu zat yaşca küçük olan Halil'i bize, «alın size küçük bir arkadaş getiriyorum» diyerek sınıfa soktu. İnce, sarıyaf, sarışın ve belkide kısa pantolonu ile aramıza katılmıştı. Sonradan florya lakabı takılmış olan Halil Dikmen'le talebe, hoca, grup arkadaşı ve sanatçı olarak daima beraberdik.

Bugün cemiyette görülen sosyal temaları ele almak meselesine o daha çok genç yaşta el atarak bu konuda tablolar yapmıştı. Halil'in bir özelliğide tahsil devresinde ve daha sonra klâsik sanat eserlerini tahlile fazla yer vermesidir. Bunlar üzerinde notlar alarak şemalar çizerek çalışırdı.

Cemal TOLLU

Halil « Louvre Müzesine hiçbir eser lüzumsuz ve sebepsiz girmemiştir » derdi ve bunu sık sık tekrarları. Bu da onun ideal çalışma disiplini gösterir.

Halil Dikmen, 1925 de Kasımpaşa İlkokulunda öğretmenlik aldı. O zaman ilkokullarda resim ve müzik öğretmenliği ayrıydı. Dikmen çocuk resimleriyle ilgili müfredatı Türkiye'de ilk uyguluyandır. Bu fikri de İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Akademi'de verdiği « Estetik ve resim tedris usulü » derslerinden almıştı.

1927 yılı Avrupa imtihanında tablo konusu « Yangın » idi. Halil'in resimi birinci seçildi. Resim o günün Akademi öğrencilerince alışlagelmiş bir üslupta yapılmış değildi. Eser derece aldıktan sonra Çallı fikrini şöyle açıkladı : « Buradan giden talebelerin şahsiyetinin teşekkül etmesi lazımdır. Halil'in resiminde de bir şahsiyet ve modern bir hava var » Kompozisyonun fonunda İstanbul'luların pekiyi bildiği bir yangın —üç gün sürüp onbin evin yandığı Fatih ve Aksaray yangınları— yer ahyordu. Önde yangından kurtardıkları eşyalarını denk yapmış bir aile ve elni uzatarak birşeyler anlatmakta olan yaşlı bir erkek vardı. Resimin enterasan bir tarafı da şuydu. Denk yapılan kumaş hareli ve çok renkli bir kumaştı. Bunu halletmek kolay değildi. Halil bu güç işin en iyi şekilde altından kalkarak resime bir hava vermişti.

Avrupa'ya gitmezden bir yıl evvel Haydar'daki evinden Kasımpaşa'daki okuluna erken saatlerde giderken köprü üzerinde rastladığı kömür işçileri ile ilgilendi. Bu konudan bir kompozisyon yaptı. 120x60 cm. civarında yatık bir resimdi. Küreklî, kazmalı dört, beş işçi figürü yer ahyordu. Bu Galatasaray Sergilerinde teşhir edildi.

Paris'te Julien Akademi'sinde Laurens'ten ders ahyordu. Ve oraya gidişinin ilk aylarında yapılan bir portre yarışmasında birincilik almıştı.

1929 « Salon d'Automne » sergisinde « Saksı içinde Jerranyom » isimli eseri kabul edildi. Böylece Salon d'Automne'a katılan ilk Türk ressamı oldu.

Albert Lourens, atölyesinden ayrıldıktan sonra André Lhote'ta birbuçuk yıl çalıştı. Akademik anlayıştan süratle silkindi. Burası fikrine ve hislerine cevap veren bir atölye oldu.

Eskilerden desen kopyasının faydası üzerinde ilk olarak ısrarla duran Halil'di.

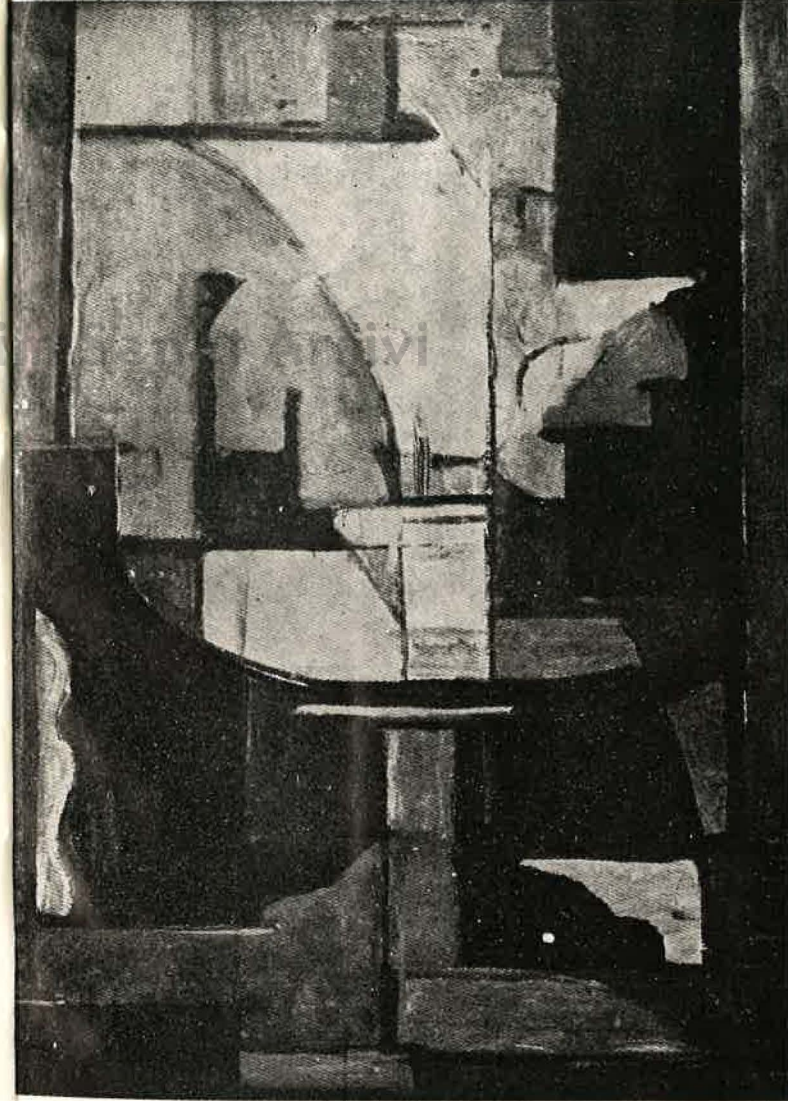
1928 de Monet'nin Olimpia tablosunun kopyasına başladı. Fakat bu kopya onu tatmin etmedi. Yarım bıraktı. Lhote atölyesinde yedi-sekiz ay çalıştıktan sonra yeni anlayışıyla tekrar ele aldı ve bitirdi. Bilhassa resminin mavi görünen yerlerinde aşırı dirl maviler genel armoniyi bozmuştu. İkinci çalışma safhasında bu problemi başarıyla halletti.

Zeki Faik İZER

Halil Dikmen herşeyden önce iyi forme olmuş çok yönlü bir fikir ve san'at adamı, yeri zor doldurulabilen bir hoca idi. Kanaatleri ve fikirleri sağlam bir muhakemeye dayalı idi ve kolay değişmezdi. Fakat o, başkalarında ekseriya sosyal bakımdan intibak güçlükleri doğurabilen bu özelliğini öyle tatlı ve yumuşak kaptırlara sarmıştı ki yaşadığı çevrelerde hiç ağırlık ve huzursuzluk vermez, tam aksine sıcak bir hava yaratır, saygı ve güven çekerdi.

Kaybı, içimizde cidden acı ve büyük bir boşluk bıraktı. Ruhunu sadolsun.

Hüseyin GEZER

Natürmort
66X49 Cm.
Yağlıboya
1951